

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA – KSIĄŻNICA KOPERNIKAŃSKA W TORUNIU

Zofiówka i to, co przed nią

Katarzyna Kluczواجد

Bydgoskie Przedmieście sprzed lat: historia i codzienność

Zofiówka (1921-1926) i to, co przed nią

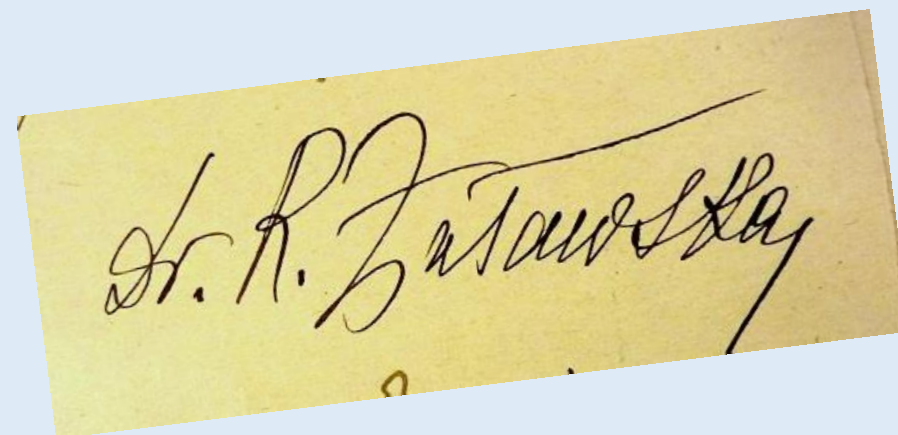
Na Bydgoskim Przedmieściu nie było hoteli, jednak pensjonat **Zofiówka** (ul. Bydgoska 26) przysporzył dzielnicy wystarczającej w tej materii sławy. Założyła go **Kazimiera Żuławska** w 1921 roku, która przyjechała tu na fali fascynacji Pomorzem i poczuciem obowiązku **polonii-zowania** ziem zgermanizowanych, które w młodym państwie polskim uznawano za patriotyczny obowiązek.

Owa **polonizacja** dotyczyła wszystkich dziedzin życia, od przemysłu i rzemiosła, po kulturę. Adolf Nowaczyński pisał (1922): *Życie Kaszubów i ziemia pomorska nie ma jeszcze ani swego Tetmajera, Homera podhalańskiego, nie ma swego Reymonta, czeka na swoich Wyczółkowskich i Fałatów. (...) Pomorze polskie musi być dopiero literacko odkryte, aby nastąpiło integralne i duchowe zespolenie z resztą Polski. (...) Ziemia Mestwina i Subistawa czeka cierpliwie na swoich przybyszów z Polski.*

Anons ze „Słowa Pomorskiego”, IX 1921.

Podpis Kazimieri Żuławskiej w dokumencie z pocz. lat 20.,
Archiwum Państwowe w Toruniu.

Zofiówka szybko stała się salonem toruńskiej *bohemy*, mieszkali tu aktorzy z teatru, gościli wielcy twórcy, m.in. Juliusz Osterwa, Tymon Niesiołowski, Stanisław Ignacy Witkiewicz. Zawiązywały się przyjaźnie.

Witkacy pisywał do Żuławskiej, a kiedy zgubił adres tak sobie poradził: *Pani Koźmór Draźniera Bydgoska, willa Żuławka, ul. Zofijska N.26, Toruń*, podpisał *Onanistaw Spermacy Wyfiutkiewicz*.

Podczas biesiad w salonie na parterze, gdzie towarzystwo bawiło się razem, śpiewało, błażnowało, (nad)używało alkoholu i tytoniu, atmosfera bywała gęsta od natchnień i pełna artystycznej weny. Osterwa rekrutował miejscowe aktorki do zespołu Reduta w Warszawie, Niesiołowski rysował, Witkacy pracował nad galerią portretów **elity toruńskiej** – wykonał **71 portretów**, w tym 25 *dobrze płatnych*.

Portret Kazimierzy Żuławskiej, Stanisław Ignacy Witkiewicz, (obraz w zbiorach Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku).

Wśród sportretowanych byli m.in. **Mieczysław Szpakiewicz**, dyrektor Teatru Narodowego w Toruniu i jego żona, Marcelli Popławski, kierownik muzyczny Teatru Narodowego (później dyrektor Konserwatorium Muzycznego), p. Krassowska, zapewne rodzina malarza Feliksa Krassowskiego, Marek Żuławski.

Witkacego spotkania w Zofiówce ze Szpakiewiczem zaowocowały wystawieniem w Toruniu **prapremier** dwóch jego sztuk: *W małym dworku* (1923) oraz *Wariat i zakonnica, czyli Nie ma złego, co by na jeszcze gorsze nie wyszło* (1924). W tym drugim przypadku władze zażądały zmiany tytułu, na *Wariat i... pielęgniarzka...*

Scena ze sztuki *W małym dworku*,
za: KK, *Toruń między wojnami 1920-1939. Opowieść o życiu miasta*,
Toruń 2011.

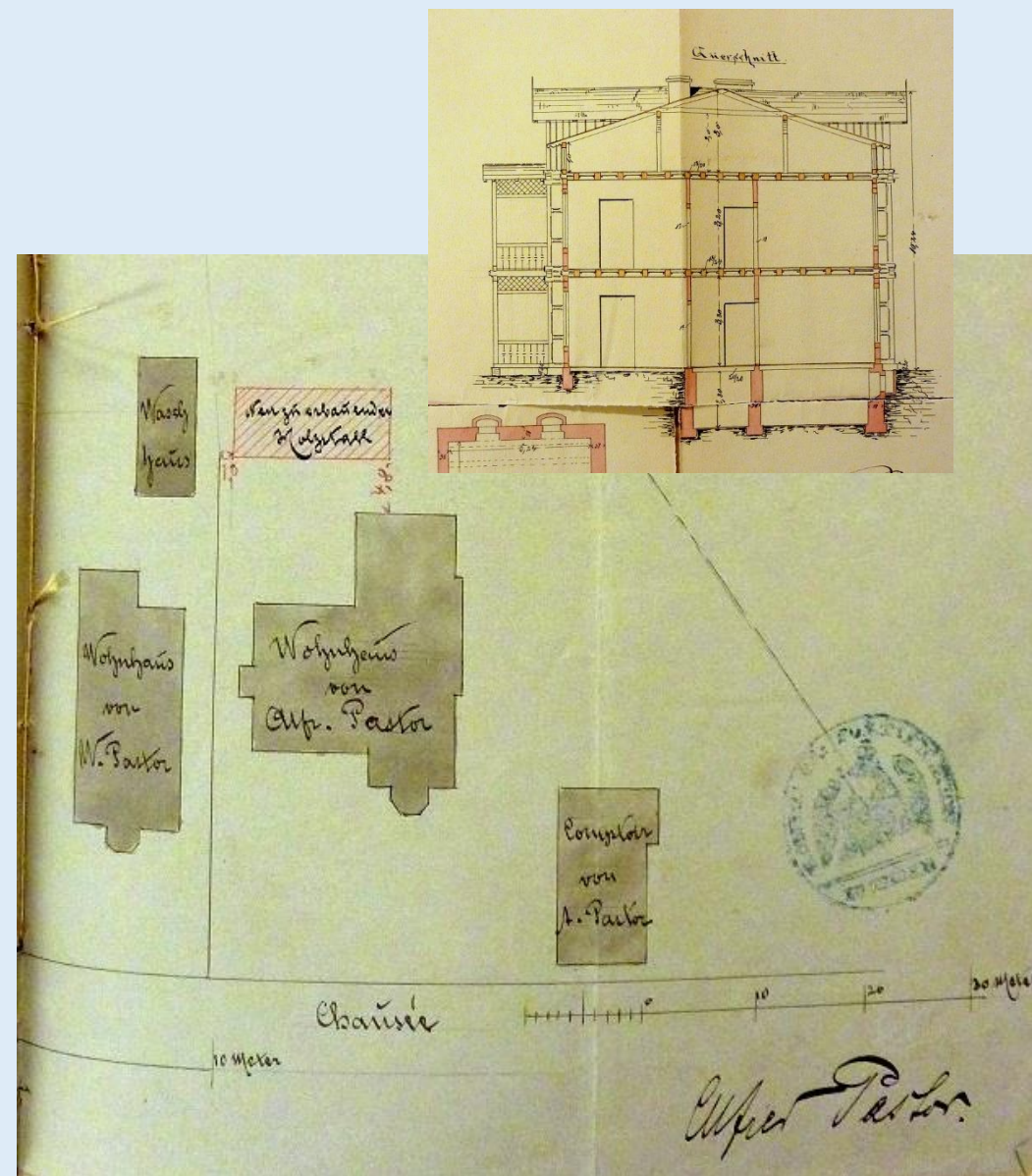
Historia domu jest znacznie starsza, sięga lat 60. XIX w. i pierwszego *boomu* budowlanego na Bydgoskim Przedmieściu, tego prusko-murowego.

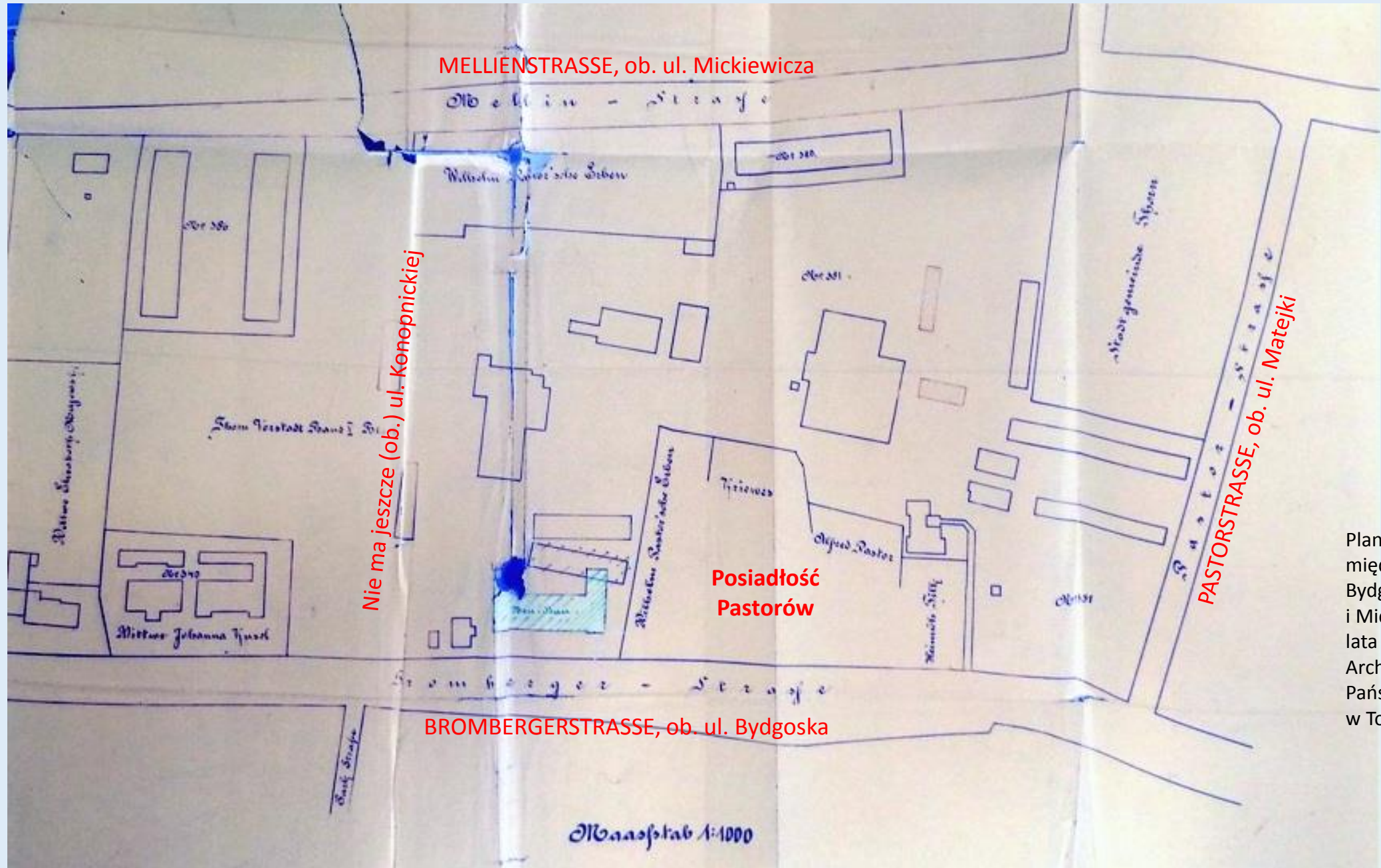
Rezydencja w ogrodzie powstała dla **Wilhelma i Alfreda Pastorów**, właścicieli tartaku i dużej posesji. Wilhelm był cieślą, w latach 80. XIX w. już rentierem, zaś Alfred – mistrzem budownictwa. W latach 80. XIX w. były tu 2 domy, zagospodarowane podwórze i ogród z fontanną; Alfred mieszkał pod nr. 26, Wilhelm – pod nr. 28.

Musieli się panowie zasłużyć lokalnej społeczności, skoro z czasem ulicę obok nazwano Pastrostrasse.

Z lewej dom Wilhelma, z prawej Alfreda,
 u góry zaznaczony (na czerwono) planowany nowy
 budynek na posesji Alfreda,
 obok przekrój tego domu,
 lata 80. XIX w.

Archiwum Państwowe w Toruniu.

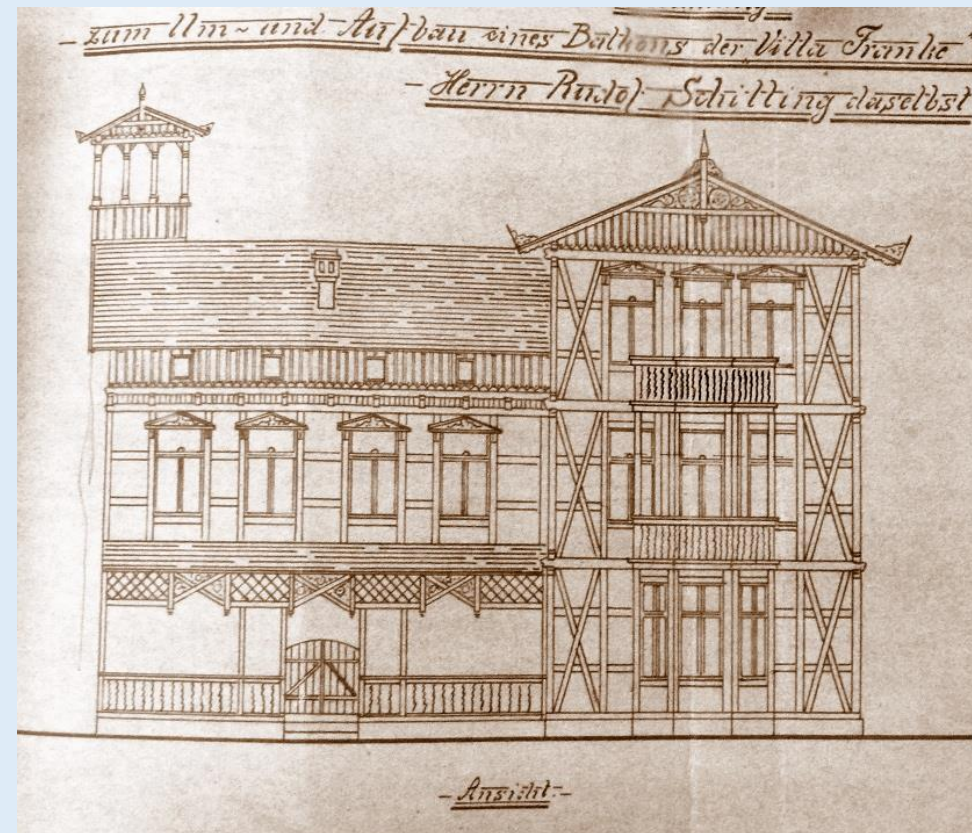

Plan posesji między ulicami Bydgoską i Mickiewicza, lata 90. XIX w. Archiwum Państwowe w Toruniu

Na początku XX w. posesja należała do Bruno Frankego, który nazwał dom Villą Franke.

Na rok 1914 datowany jest projekt przebudowy domu, zwraca uwagę bogaty detal snycerskiej roboty – dom od ulicy należał wówczas do Rudolfa Schillinga. Dobudowę balkonów i inne prace wykonał Michael Bartel, budowniczy z Bydgoskiego Przedmieścia.

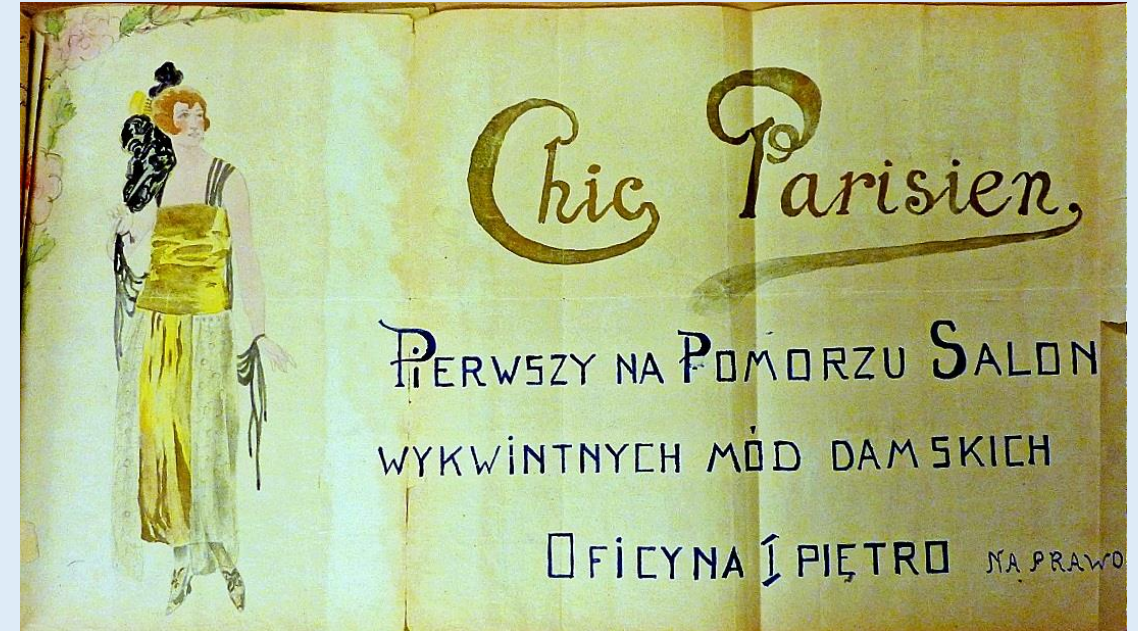

Villa Franke, Archiwum Państwowe w Toruniu.

Reklama Bartela w księdze adresowej Torunia z 1912 roku.

Za czasów **Żuławskiej** (1921-1926), mieszkającej w domu od ulicy, dom w ogrodzie dzierżawili lokatorzy. Były wśród nich m.in. panie A. Kamieńska i N. Jacobini (1922), które w oficynie prowadziły Pracownię Damskich Sukien „Chic Parisien”. Zakład reklamowały jako *pierwszy na Pomorzu Salon wykwinnych mód damskich*.

Zaprojektowany przez obie panie szyld spowodował perturbacje urzędowe. Później dotknęły one również samą Żuławską – za godło jej pensjonatu umieszczone od frontu bez zezwolenia.

Projekt „szyldu”,
Archiwum Państwowe w Toruniu.

Dziś **Zofiówka** to tylko miejsce na mapie i ślad w naszej pamięci – w miejscu tego zniszczonego w pożarze domu, ważnego na mapie kulturalnej dawnego Torunia, powstaje nowy budynek mieszkalny.

Dawna Zofiówka sprzed kilku lat, fot. Piotr Koźurno.

Bydgoskie Przedmieście sprzed lat: historia i codzienność

– więcej w najnowszej książce
z serii

opowiadającej o toruńskich przedmieściach
(Dom Wydawniczy Księża Młyn w Łodzi).

W przygotowaniu
album starych pocztówek
z Bydgoskiego Przedmieścia,
z kolekcji

Tamary i Krzysztofa Klunderów
(Wydawnictwo Region w Gdyni).

Katarzyna Kluczajd

BYDGOSKIE PRZEDMIEŚCIE

Toruńskie przedmieścia sprzed lat

